

Милан Богојевић

ВЕЛИКИ РАТ

МАЛЕ ПРИЧЕ

О ЉУДИМА И ДОГАЂАЈИМА

Библиотека
БЕСМРТНА ПРЕТХОДНИЦА

Уредник
Зоран Колунџија

На њредњој корици
Заставници Српске војске

На задњој корици
Трећепозивци

Колорисао
Иван Кршев

Copyright © ИК Прометеј, Нови Сад, 2026.

Ниједан део ове књиге не може бити репродукован, снимљен или емитован на било који начин: електронски, механички, фотокопирањем или другим видом, без писане дозволе издавача.

МИЛАН БОГОЈЕВИЋ

ВЕЛИКИ РАТ
МАЛЕ ПРИЧЕ
О ЉУДИМА И ДОГАЂАЈИМА

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

*О мноћима који су задужили нашу земљу знамо мало,
а о некима њихово ништа.*

*То је неправда коју морамо исправити
ако желимо боље друштво и бољу будућност.*

Милан Богојевић

ПРЕДГОВОР

Пред читаоцима се налази књига која на јасан, жив и приповедачки начин оживљава људе које историја често или уопште не помиње или помене тек онако узгред. *Велики рајџ – Мале њриче о људима и догађајима* Милана Богојевића воде нас трагом стварних судбина и показују да се најгачнија историја Првог светског рата, али и оних који су му претходили, не чита само у датумима, биткама и именима војсковођа, већ у животима обичних људи који су тај рат изнели на својим плећима.

Ово је књига о великим људима, о онима који нису живели да би били славни, већ, како сам аутор каже „да би неко после њих могао да живи у слободи”. То су личности које историја никако не сме ставити у фиоку заборава, јер без њих не бисмо разумели ни цену слободе, ни тежину жртве, ни стварно лице рата.

Посебну снагу овој књизи дају својеврсни интервјуи са учесницима ратних дешавања. Кроз њих пред читаоцем оживљава дух времена, језик епохе и свакодневица пука. Реченице попут: „Закопао сам га својом руком на месту где је штаб пука” или „Нисмо плакали. У рату нема плакања” говоре више од читавих историјских поглавља. Ту је и она груба, људска истина из ровова: „Лакше човеку у рату кад опсује”, реченица која открива како се преживљавало кад више ништа друго није помагало.

Богојевић нас подсећа да су околности рата биле такве да је човечност често била најређа победа. Ово је све-

дочанство да у рату није свака храброст јуриш ка непријатељу, нити се свака смрт дешава на бојном пољу под пуковским барјаком. „Понекад је највећи подвиг онај који се чини у тишини, далеко од очију војске и народа.” Управо у тим тихим, ненаметљивим поступцима открива се величина људи о којима ова књига говори.

Поред јунака као што су Милан Гачић, поручник Димитрије Беговић или пуковник Миливоје Анђелковић Кајафа, па и сам Мустафа Голубић, посебно место у књизи заузимају и ратнице, српске амазонке које су храброшћу и одлучношћу померале границе свог времена. Драга Љочић, Живана Милошевић Терзић, позната као Амазонка са Дрине, која је остала упамћена по речима: „Желим да погинем на бојишту, да сам борбенија од многих војника доказала сам у претходним ратовима”, као и Баба Вишња, која је јунаке Мале Босне превозила на сигурно. Све су то ликови који показују да храброст нема пол, али и те како има карактер.

На крају, *Велики рајџ – Мале ѝриче о људима и дојађајима* нису само збир историјских прича, већ и опомена: „Надам се да ће овом причом, тешка али велика судбина бити враћена пред српски народ и осветлити негативан пример заборава код нас, на који је давно указивао велики доктор Арчибалд Рајс”, пише аутор.

Ова књига управо то и чини – враћа глас онима који су ћутали да бисмо ми данас говорили, и подсећа да је памћење најмањи, али најважнији дуг који им вратити морамо.

Историја памти победе, а књига *Велики рајџ – Мале ѝриче о људима и дојађајима* памти људе и због тога је неопходна.

Корана Боровић

**МАЛЕ ПРИЧЕ О
ВЕЛИКИМ ЈУНАЦИМА**

Маринко Алексић

Српски официцир и четник комитија

Маринко Алексић рођен је 1876. године у Куршумлији, у време када је тај крај још био под османском влашћу. Често се могу пронаћи уместо Маринко и имена Милан и Миша које је користио као псеудониме током четничких и комитских акција, што је било уобичајено у илегалној борби тог времена.

Одрастао је у тешким условима, под турском управом, где су насиље и неправда били свакодневица. То је у великој мери одредило његов животни пут. Као млад човек прелази у Краљевину Србију и ступа у војску. Завршава војну обуку као подофицир и већ 1905. године, у чину наредника српске војске, одлази у четничку акцију у Пореч, и на Бабуну.

Тамо се бори заједно са Јованом Бабунским, Глигором Соколовићем и другим четничким војводама против бугарских комита и арнаутских качака. Као подофицир био је члан Горњег штаба код Панте Радосављевића – Дунавског, Николе Јанковића – Косовског и Павла Блажарића, а једно време обављао је и дужност вршиоца дужности шефа Горњег штаба.

Једна од најчувенијих борби у којој је учествовао била је борба на Куртовом камену. Захваљујући сналажљивости попа Тасе, српске чете су на време упозорене на кретање бугарске групе. У помоћ су брзо пристигле чете Маринка Алексића, Стевана Недића и Рада Радивојевића,

познатог као Душан Вардарски. На планини Даутици, код места званог Куртов камен, постављена је двострука заседа. Бугарска чета је намерно пуштена да прође кроз прву заседу, а затим је из друге дочекана жестоком паљбом. Тако су упали у унакрсну ватру.

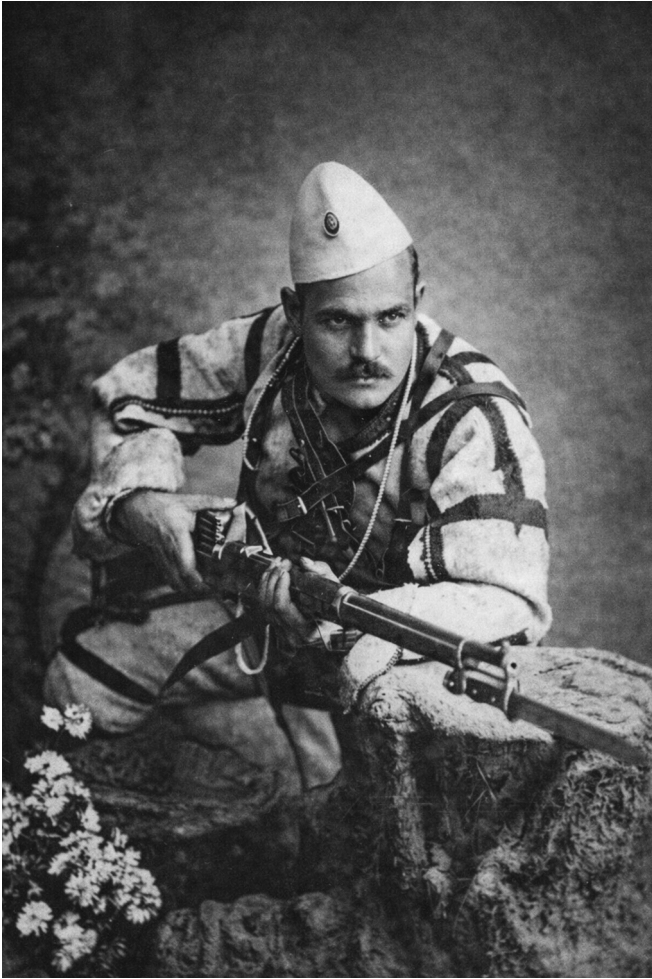
Борба је почела у поподневним сатима и трајала око два и по часа, све до сумрака. Погинуло је 17 бугарских комита, међу њима и војводе Константинов и Гога Ацев. Већи број је рањен, а део њих се, користећи планински терен, спасао бекством.

Заробљен је рањени комита Никола Христов, који је потврдио идентитет погинулих бугарских вођа. Српске чете су заплениле неколико пушака, револвере, двогледе и део документације. Плен је могао бити и већи, али су четници били приморани да се брзо повуку са места борбе.

Два дана касније, турска војска је на Куртовом камени пронашла још тела погинулих комита, као и опрему која је остала на терену. Према њиховим наводима, међу мртвима је био и још један бугарски војвода. Једини који је избегао борбу био је бугарски подвојвода Арса Локвичанац, који се у тренутку окршаја налазио на другом задатку, далеко од главнине чете.

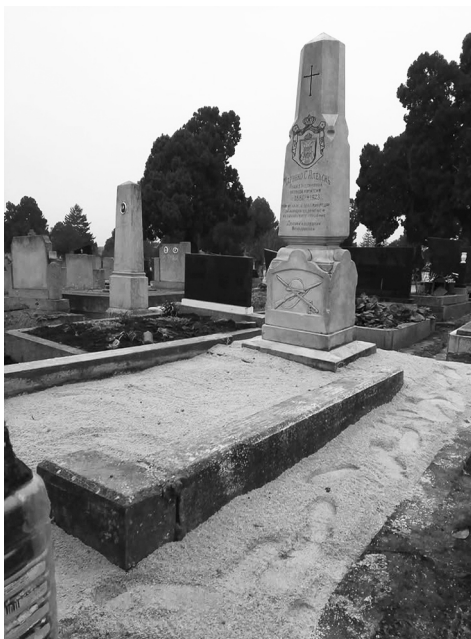
Велика погибија бугарских комита на Куртовом камени приморала је македонски комитет да за дуже време одложи улазак у српска села прилепске области, и да се извесно време уздржи од извршења смртних казни над виђенијим Србима.

Током 1908. године радио је са Војом Танкосићем на обуци добровољаца из Босне, у време анексије Босне и Херцеговине, када су се већ јасно назирали велики сукоби који ће убрзо захватити цео Балкан.

Комита Маринко Алексић

У балканским ратовима и у Првом светском рату, од 1912. до 1918. године, Маринко Алексић се истакао храброшћу, издржљивошћу и способношћу командовања. Сматран је херојем у свим тим ратовима, а за заслуге у борби добио је чин потпуковника.

Споменик Маринка Алексића у Зрењанину

Маринко Алексић је био упечатљив и по изгледу. У борби је носио традиционалну српску ношњу са југа Србије, каква се вековима носила на Косову и Метохији, као и у Македонији. Током османске владавине и каснијег мешања становништва, поједини елементи те ношње прихваћени су и код Албанаца, што је временом довело до спорења о њеном пореклу.

Арнаути су у српским крајевима све до средине XIX века уместо панталона носили фустанеле, наборане сукње до изнад колена, такозвани балкански килт. И данас Тоске, Албанци из јужне Албаније, фустанелу сматрају својом ношњом. Срби су, за разлику од њих, носили беле панталоне са црним гајтанима, а ношња се разликовала и по капама. Срби су носили кече, малу црну или белу

СТРАНА 38.

Протокол умрлих православне источне српске

Токући број	Година, месец и дан смрти	име, презиме, звање или занимање	спол мушки или женски	име, презиме, звање или занимање родитеља, супруга или супруге
	1923. Април 25	Маринко Алексић	мушки	супруга Каличица
70.	Мај 8.	Бенед. П. Илић хик		р. Огњановић
	1923	Миливоје		супруга

Књига умрлих у коју је уписан Маринко Алексић

поткапу, често опасану пешкиром, док су Арнаути носили бели, такозвани скадарски фес. Временом су Арбанаси који су живели измешани са Србима прихватили панталоне и кече, па су се српска и арбанашка ношња у многим крајевима изједначиле, што је касније довело до тврдњи да је та ношња албанска.

После рата, као и многи четници и борци тог времена, Маринко Алексић није живео животом који би одговарао његовим заслугама. Повукао се у тишину, са успоменама на године непрекидне борбе.

Преминуо је 8. маја 1923. године у Великом Бечкерку, данашњем Зрењанину.

Прича настала на основу: Војводе из четничке акције у Старој Србији и Македонији 1903–1912, Добровољачки гласник, бр. 32, Београд, 2008.

Пуковник Миливоје Анђелковић – Кајафа

Сузе на њисму великој райника

Један од људи који се може сврстати међу српске официре са најкомплекснијим судбинама, у ратовима за ослобођење од 1912 до 1918. године, је Миливоје Анђелковић, познатији као Кајафа. Строг до суровости, правичан до бола, и до крајности посвећен војничком позиву. Због тих особина био је у рату незамењив, у миру неподобан, у политици опасан и због овог последњег, вероватно, данас неправедно заборављен.

Миливоје Анђелковић Кајафа рођен је 20. јуна 1868. године у Београду. У родном граду је завршио гимназију, а 1887. године ступио је у Војну академију. Официрску каријеру градио је брзо – 1890. унапређен је у чин пешадијског потпоручника, а 1897. постао је капетан. Од 1897. до 1902. године био је старшина питомаца Војне команде. У том периоду, као предавач, упознао је и Драгутина Димитријевића Аписа. Због изразите строгости и непоколебљиве дисциплине, још као млад официр добио је надимак Кајафа. Тај надимак потиче од библијске личности познате по строгости, а Анђелковић га је оправдао начином на који је водио своје јединице. Кроз његову школу и чврсту руку прошло је много младих официра који ће се касније истаћи у ратовима.

У августу 1902. године унапређен је у чин мајора.

Као мајор и командант батаљона у 7. пешадијском пуку, Анђелковић је био један од учесника Мајског пре-

Пуковник Миливоје Анђелковић Кајафа

врата 1903. године. Учествовао је у припремама завере и био део уже групе официра који су договорили акцију против краља Александра Обреновића и краљице Драге. Током ноћи преврата, његов 7. пук је, заједно са јединицама под командом пуковника Александра Машина, за-

узео простор око краљевског двора. Анђелковић је распоредио војску тако да обезбеди двор са свих страна, спреман да одбије евентуални напад краљу одане жандармерије.

Мајски преврат окончан је убиством краљевског пара и формирањем нове власти, чиме је окончана владавина династије Обреновић.

Након Мајског преврата 1903. године, Миливоје Анђелковић Кајафа је кратко време био вршилац дужности команданта 7. пешадијског пука. Завереници су после преврата постали главни ослонац новог владара, краља Петра I Карађорђевића, по његовом доласку у Србију. Исте године, Кајафа је постављен за команданта Краљеве гарде.

Међутим, под снажним притиском Велике Британије, која је захтевала уклањање истакнутих завереника са двора, српске власти су биле приморане на уступке. Упркос томе, Кајафа је остао веома утицајан и имао је важну улогу као васпитач у војним вештинама престолонаследника Ђорђа и Александра Карађорђевића.

На месту команданта Краљеве гарде остао је до априла 1906. године, након чега је постављен за команданта 4. пука „Стефан Немања“. Од априла 1909. до марта 1911. командовао је 6. пуком, а затим је до почетка Првог балканског рата био ађутант главног инспектора војске, односно престолонаследника.

Кајафа је у том периоду постао и истакнути члан тајне организације „Уједињење или смрт“, познатије као Црна рука. Крајем фебруара 1912. године, за време тешке болести краља Петра I, чланови ове организације одлучили су да постигну договор са престолонаследником Александром, а тај важан састанак одржан је управо у кући Миливоја Анђелковића Кајафе.

У Првом балканском рату командовао је Јаворском комбинованом бригадом. Дејствовао је самостално, одвојен од главних српских армија које су биле ангажоване у Македонији и на Косову. Већ другог дана рата, после жестоког сукоба са турским снагама, заузео је Сјеницу и тиме пресекао важну турску комуникацију између Нове Вароши и Новог Пазара. Убрзо затим, муњевитим нападима освојио је Пријеполје и Пљевља и за кратко време Србији прикључио западну половину Новопазарског санџака.

У јануару 1913. године унапређен је у чин пуковника. У Другом балканском рату командовао је јединицама на Брегалници, Осоговској планини и Власини, где се истакао изузетном храброшћу. У борбама на Говедарнику, 21. и 22. јула 1913. године, његове јединице су чак три пута заузимале положаје које је бранио бројчано и технички надмоћнији непријатељ.

На почетку Првог светског рата Кајафа је постављен за команданта Дунавске дивизије првог позива. Већ у првим данима рата лично је организовао одбрану Београда, и то пре него што је званично оформљена Одбрана града. У том тренутку још није било коначне одлуке да ли Београд треба бранити или га препустити непријатељу, а Врховна команда и Министарство војске оставили су Кајафи да на лицу места донесе одлуку.

Он је одлучио да се Београд брани, без обзира на могућа разарања. Након одбране престонице, са Дунавском дивизијом учествовао је у Сремској офанзиви, када је српска војска, на захтев савезника, прешла Саву. По повратку у Србију упућен је на Дрину, где је учествовао у крвавој бици на Мачковом камену у септембру 1914. године. Иако су га неки касније оптуживали због вели-

ких губитака, Кајафа је упорно и енергично извршавао наређења.

Током повлачења у време Колубарске битке налазио се на левом крилу Прве армије и стигао је до Горњег Милановца. Његова улога у Колубарској бици била је од пресудног значаја. Управо из Дунавске дивизије којом је командовао потекао је талас обновљеног самопоуздања који је захватио и Живојина Мишића, а затим и целу српску војску. Тај преокрет довео је до преласка из повлачења у снажан контранапад и коначне победе над аустроугарском војском. Кајафина дивизија напредовала је преко Суворора и Ваљева и често је прелазила и више него што је било предвиђено плановима Врховне команде.

Најсликовитији део приче о томе какав је био Миливоје Анђелковић, није остао у документима. Није ушао у службене извештаје, ни у ратне дневнике. Сачувало га је једино породично сећање које се преноси са колена на колена, шапатом.

Као да породица није желела да та прича засени његову храброст и војничке успехе остварене на бојном пољу.

Тајна је откривена много касније. О чему се најме ради? Догађај се збио крајем новембра, можда и почетком децембра, године 1914. Швабе притисле Београд, главнина српске војске стисла се око Колубаре пред новом непријатељском офанзивом, противником надмоћнијим и људством и оружјем, осветнички расположеним после пораза на Церу. Чинило се да је све што је у Србији могло да држи пушку било на фронту.

Тамо негде, знала је Бранислава, био је и њен Миливоје, командант Дунавске дивизије првог позива у саставу Прве армије генерала Живојина Мишића. Није